

СЕКЦІЯ 6 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 342.565

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АПАРАТУ СУДУ В УКРАЇНІ

Вишневський М.В.,
здобувач
Науково-дослідний інститут публічного права

У статті розкрито зміст та сутність адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. Виявлено, що зміст аналізованої категорії є фактичним (внутрішні та зовнішні способи впливу на професійну поведінку та фактичні дії працівників апарату суду) і нормативним (сукупність чинних адміністративних норм, що встановлюють порядок, процедуру та механізми реалізації діяльності апарату суду). Сутність репрезентує особливості реалізації нормотворчої та правореалізаційної діяльності двоблокової системи керівного суб'єктного впливу.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, апарат суду, діяльність, організаційне забезпечення, регулювання, суд, судоустрій.

В статье раскрыты содержание и сущность административно-правового регулирования деятельности аппарата суда в Украине. Выявлено, что содержание рассматриваемой категории является фактическим (внутренние и внешние способы воздействия на профессиональное поведение и фактические действия работников аппарата суда) и нормативным (совокупность действующих административных норм, устанавливающих порядок, процедуру и механизмы реализации деятельности аппарата суда). Сущность представляет особенности реализации нормотворческой и право реализационной деятельности двухблоковой системы руководящего субъектного воздействия.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, аппарат суда, деятельность, организационное обеспечение, регулирование, суд, судоустройство.

Vyshnevskiy M.V. ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE ACTIVITIES OF THE COURT UNDERTAKING IN UKRAINE

The article is devoted the content and essence of administrative and legal regulation of the activity of the court apparatus in Ukraine. It was found that the content of the analyzed category is actual (internal and external methods of influence on professional behavior and actual actions of employees of the court apparatus) and normative (a set of effective administrative rules that establish the procedure, procedure and mechanisms for the implementation of the court apparatus activity). Essence represents the peculiarities of the implementation of the rule-making and the right of the implementation of the two-party system of governing subjects of influence.

Key words: activity, administrative-legal regulation, court, court apparatus, judicial system, organizational support, regulation.

Вступ. Діяльність апарату суду в Україні так чи інакше опосередкована адміністративно-правовими взаємозв'язками. Як і будь-які суспільні зв'язки, що підлягають впливу, вони породжені суспільною необхідністю, коли учасники зацікавлені в досягненні мети їхньої комунікації [1, с. 67]. А їх врегулювання – це процес, що характеризується низкою специфічних процедур, засад, інструментарію та врахуванням особливостей безпосередньо об'єктно-суб'єктного складу.

Актуальність дослідження адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні зумовлена щонайменше декількома чинниками: по-перше, системними та структурними змінами судової системи України загалом; по-друге, побудовою та модернізацією моделі функціонування апарату суду в умовах реформаций. У зв'язку із цим метою даного дослідження є розкриття змістовної та сутнісної сто-

рін реалізації владного впливу на сферу посадової, службової та професійної реалізації працівниками апарату суду своїх зобов'язань, що здійснюється з метою ефективного функціонування конкретної судової установи та виконання основного завдання судочинства.

Огляд останніх досліджень. До окремих проблем адміністративно-правового регулювання в різних сферах управління зверталися багато науковців, серед них Д. Андреева, Н. Галіцина, О. Голяшкін, І. Городецька, І. Грицай, І. Миронець, К. Примаков, Ю. Римаренко, Т. Тарахонич, К. Шустрова та ін. Безпосередньо особливості функціонування та діяльності апарату суду були досліджені не так ґрунтовно, однак також науково закріплені в працях А. Іванищука, О. Калашника, О. Кузьменко, В. Куценко, А. Макаровець. Проте в працях відсутній системний аналіз досліджуваної нами проблематики.

Виклад основних положень. Насамперед варто визначитися з таким поняттям, як «правове регулювання» [2, с. 11], яке у світовій та вітчизняній юридичній науці досі залишається спірним [3, с. 146].

Велике інтерпретаційне значення для розкриття його змісту має термін «регулювання» [4, с. 61], що означає упорядкування, налагодження, узгодження чогось із чимось. На думку Д. Керімова, термін «регулювати» означає встановлювати межі, масштаб поведінки людей, вносити в суспільні відносини стабільність, систему, порядок і тим самим спрямовувати їх [5]. Деякі науковці термін «регулювання» відносять лише до права як системи норм та деяких інших специфічних правових засобів (правовідносини, акти реалізації норм права). Вони не погоджуються з розумінням регулювання суспільних відносин як жорсткого і владного їх нормування державою, законом, оскільки, на їхню думку, категорія «регулювання» не є тотожною примусу, жорсткому і владному припису. Норма права встановлює лише модель відносин, в якій суспільні інтереси повинні співвідноситися з інтересами членів суспільства, причому право широко використовує такі засоби впливу на поведінку людей, як стимулювання, заохочення, надання прав тощо [2, с. 12; 6].

Ми підтримуємо думку тих науковців, які вважають, що регулювання – це процес узгодження чогось із зразком. Регулювання суспільних відносин – це узгодження моделі поведінки учасників суспільних зв'язків із визначеною законом.

У своїх творах В. Лазарєв та Т. Радько зазначали, що правове регулювання є частиною дії права, яка характеризує спеціально-юридичну (не інформативну і ціннісно-мотиваційну) дію права на поведінку і діяльність його адресатів, але безпосередньо з ними ще не пов'язана [7, с. 133].

Для більш повного розуміння аналізованого явища наведемо деякі дефініції відповідно до різних наукових думок. Правове регулювання – це: 1) владний вплив держави всіма юридичними засобами на суспільні відносини з метою упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їхніх прав та обов'язків, встановлення дозволів та заборон, затвердження правових актів тощо (В. Гіжевський, В. Головченко, В. Ковальський) [8, с. 369]; 2) форма соціального реагування відповідно до вимог норм права, заснована на усвідомленні суб'єктами права своїх прав та обов'язків (Ю. Римаренко) [9]; 3) вплив всією системою юридичних засобів на суспільні відносини з метою їх упорядкування (А. Малько) [10]; 4) здійснюваний за допомогою правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативний, нормативний організований вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до вимог економічного базису, суспільних потреб даного соціального устрою (С. Алексєєв) [11].

Узагальнюючи наведені думки науковців, зазначимо, що правове регулювання – це

сукупність правових засобів, якими державою реалізується владний вплив на суб'єктів правових зв'язків шляхом установлення моделі поведінки, гарантування прав та вимоги виконання обов'язків із метою забезпечення їхніх інтересів, а також соціума і держави.

Одним із різновидів попередньо проаналізованого явища є адміністративно-правове регулювання, яке також характеризується низкою особливостей. Наприклад, Н. Галіцина зазначає, що адміністративно-правове регулювання як різновид державного регулювання є механізмом імперативного-нормативного упорядкування організації і діяльності суб'єктів і об'єктів управління, формування стійкого правового порядку їх функціонування [12]. Схожу думку висловлює О. Голяшкін, для якого сутність адміністративно-правового регулювання полягає в механізмі імперативно-нормативного впорядкування організації і діяльності суб'єктів та об'єктів державного управління, формування стійкого порядку їх функціонування, яке, поєднуючись із нормами інших галузей права, «оформлює», «поглинає», «вводить» їх у дію на певному циклі, у ситуації діяльності регульованих об'єктів [13]. І. Грицай адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій (далі – НПО) розглядає як вплив держави, спрямований на забезпечення ефективності та законності діяльності НПО з метою реалізації конституційно закріплених положень щодо прав громадян на свободу об'єднання в громадські організації для захисту своїх прав [14, с. 91]. Однак найбільш поширеним є трактування адміністративно-правового регулювання як цілеспрямованого, впорядковуючого, управлінського впливу держави на суспільні відносини. Такий погляд на адміністративно-правове регулювання підтримують І. Миронець, Д. Андрєєва, К. Шустрова [15; 16; 17] й інші автори. Проаналізовані визначення адміністративно-правового регулювання свідчать про відсутність єдиного погляду на зміст та структурні елементи цього процесу. Водночас об'єднуючим чинником наукового тлумачення цієї проблематики є бажання більшості авторів довести динамічні властивості цього процесу – активну, цілеспрямовану дію органів державної (виконавчої) влади, що мають впорядкувати суспільні відносини в певній сфері публічного адміністрування [3, с. 146].

Беручи за основу вищенаведене та власні дослідження, вважаємо, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні – це сукупність внутрішніх (саморегуляційних) та зовнішніх (з боку публічної адміністрації) процесів дії адміністративних норм на професійну поведінку та фактичні дії працівників апарату суду. Отже, зміст аналізованого явища розкривається характерними ознаками цих процесів.

Саморегуляційний вплив на діяльність апарату суду варто розуміти як комплекс адміністративних дій керівника судової установи та керівника апарату суду, зокрема їх комунікативну взаємодію, що покликано: а) реалізувати встановлену адміністративною нормою модель функціонування загалом судової

установи за нормативними правилами та процедурами їх належної діяльності й окремими засадами функціонування апарату суду як автономного складника останньої, що організаційно забезпечує судовий корпус; б) встановити відповідні механізми, процедури і правила для реалізації зазначеного.

Наприклад, голова суду контролює ефективність діяльності апарату суду, вносить подання про призначення на посаду керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду та про звільнення їх із посад, а також про застосування заохочень або накладення дисциплінарних стягнень відповідно до законодавства. У свою чергу, керівник апарату суду, відповідно до наданих повноважень, здійснює безпосереднє керівництво апаратом суду, забезпечує організацію роботи структурних підрозділів суду, працівників апарату суду, їхню взаємодію під час виконання завдань, покладених на апарат суду [18].

Під час розгляду зовнішнього адміністративно-правового регулювання апарату суду варто уточнити, що, на нашу думку, ідеться про втручання уповноважених органів та посадових осіб у всі процеси діяльності судової установи, зокрема у функціонування апарату суду. Таке втручання реалізується відповідною публічною адміністрацією. Насамперед ідеться про Вищу раду правосуддя, органи суддівського самоврядування та Державну судову адміністрацію. Керівний вплив їхнього втручання в процеси діяльності судової установи, її апарату визначається обсягами повноважень конкретного із вищезгаданих суб'єктних утворень.

Наприклад, керівника апарату місцевого суду, його заступника призначає за погодженням із головою відповідного суду на посаду та звільняє з посади начальник відповідного територіального управління Державної судової адміністрації України, а керівників апаратів апеляційного суду, Вищого спеціалізованого суду, Верховного Суду, їх заступників призначає за погодженням із головою відповідного суду на посаду та звільняє з посади голова Державної судової адміністрації України [19].

Отже, саморегуляція – це передусім реакція на ухвалену норму, корегування поведінки та дій співробітників апарату суду відповідно до встановленої нормою моделі; регуляція з боку публічної адміністрації ухвалення адміністративної норми, яка надалі буде реалізована. Дане твердження також можна розглядати як спірне, оскільки керівник судової установи і керівник апарату суду наділені правотворчою функцією щодо кадрового регулювання, організаційного, а деякі суб'єктні утворення публічної адміністрації в аналізованій сфері безпосередньо втілюють адміністративні норми.

Логічним буде висновок, що адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду складається із сукупності нормотворчої та правореалізаційної діяльності двоблокової системи керівного суб'єктного впливу: внутрішнього (керівник судової установи і керівник апарату суду) та зовнішнього (Вища рада правосуддя, органи суддівського самовря-

дування та Державна судова адміністрація), що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та обслуговувальний характер щодо фактичного стану реалізації основного завдання судової влади в контексті діяльності конкретної судової установи.

Окремо значимо нормативний керівний вплив на діяльність апарату суду як зовні, так і зсередини, оскільки, як показує проведений аналіз, ці процеси залежать від адміністративної норми.

Спеціалізованими актами в досліджуваній нами сфері варто вважати закони України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про державну службу», Типове положення про апарат суду, яке затверджує Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя, окремо затвержене положення про апарат конкретної судової установи. Сюди також належать розпорядчі й організаційні акти керівника судової установи та керівника апарату суду.

Як і в будь-якому нормативному полі, що встановлює правила, в аналізованій сфері наявні деякі суперечності.

Зокрема, згідно з положенням ч. 6 ст. 155 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», правовий статус працівників апарату суду визначається Законом України «Про державну службу» з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. Проте не всі працівники апарату місцевого загального суду є державними службовцями. Ідеться про прибиральниць, водіїв, кур'єрів, діловодів, умови працевлаштування, права й обов'язки яких регулюються законодавством про працю [20, с. 375].

Отже, варто підтримати думку О. Калашника, який вважає, що для вдосконалення законодавства щодо регулювання правового статусу працівників апарату місцевого загального суду потрібно вищезгадану норму Закону «Про судоустрій і статус суддів» викласти в такій редакції: «Державні службовці апарату суду призначаються на посади та звільняються з посад керівником апарату в порядку, передбаченому законодавством про державну службу. Інші працівники апарату суду приймаються на роботу та звільняються з роботи керівником апарату в порядку, передбаченому законодавством про працю. Права, обов'язки й відповідальність державних службовців апарату суду визначаються Законом України «Про державну службу». Умови оплати праці, матеріально-побутового, медичного, санаторно-курортного й транспортного забезпечення працівників апарату суду визначаються на засадах, що встановлені для відповідної категорії працівників апаратів центральних та місцевих органів виконавчої влади» [20, с. 375].

Висновки. Усе зазначене дає підстави для формулювання висновку про те, що зміст адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні є фактичним (внутрішні та зовнішні способи впливу на професійну поведінку та фактичні дії працівників апарату суду) та нормативним (сукупність чинних адміністративних норм, що встановлюють порядок, процедуру та механізми

реалізації діяльності апарату суду).

Сутність аналізованого явища репрезентує особливості нормотворчої та правореалізаційної діяльності двоблокової системи керівного суб'єктного впливу, що має регулятивний, охоронний, гарантійний, функціональний та обслуговувальний характер стосовно фактичного стану виконання основного завдання судової влади в контексті діяльності конкретної судової установи, засад функціонування апарату суду як автономного складника останньої, що відповідає за організаційне забезпечення її судового корпусу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Педан А. Понятие административно-правовых отношений в сфере исполнительного производства в Украине. *Право и закон* : международный научно-практический журнал. 2018. № 1. С. 67–72.
2. Тарахонич Т. Правове регулювання та правовий вплив як юридичні категорії: співвідношення понять. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 10–14.
3. Примаков К. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні. *Підприємництво, господарство, право* : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2016. № 11. С. 145–150.
4. Городецька І. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Форум права*. 2016. № 1. С. 60–66.
5. Керимов Д. Методология права. Предмет, функции, проблемы философии права. Москва, 2003. С. 363.
6. Теория государства и права. Академический курс: в 3 т. / М. Марченко и др.; отв. ред. М. Марченко. 3 изд., перераб. и доп. Т. 3: Государство, право, общество. Москва, 2013. С. 95.
7. Общая теория права и государства / под ред. В. Лазарева. 2 изд. перераб. и доп. Москва, 1996. 472 с.
8. Гіжевський В., Головченко В., Ковальський В. Популярна юридична енциклопедія. Київ, 2003. 528 с.
9. Римаренко Ю. Правове регулювання. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. Ю. Римаренко та ін. Київ, 2003. С. 752.
10. Малько А. Стимулы и ограничения в праве. 2 изд., перераб. и доп. Москва, 2004. С. 26–27.
11. Алексеев С. Общая теория права : учебник. 2 изд., перераб. и доп. Москва, 2008. С. 211.
12. Галіцина Н. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 20 с.
13. Голяшкін О. Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 20 с.
14. Грицай І. Адміністративно-правове регулювання діяльності неурядових правозахисних організацій : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2012. 200 с.
15. Миронець І. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2012. 24 с.
16. Андреева Д. Адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в Україні: організаційно-правові аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 18 с.
17. Шустрова К. Адміністративно-правове регулювання діловодства господарських організацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2012. 20 с.
18. Типове положення про апарат місцевого, апеляційного судів. *Судова влада України*. URL: <https://court.gov.ua/userfiles/tipove-polozh-pro-apat.pdf>.
19. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 р. № 2453–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № № 41–45.
20. Калашник О. Проблеми вдосконалення правового регулювання діяльності апарату місцевого загального суду. *Юридичний вісник*. 2014. № 4. С. 374–378.